

Elşən Mirişli

Gence şəhəri,
tarixçi

Dərbəndilər Şirvanşahlar sülaləsinin üçüncü qoludur (1382-1538). Dərbəndilər sülaləsi Məzyədilər və Kəsrənilərdən fərqli olaraq etnik cəhətdən Azərbaycan Türklərinə məxsus sülalə idi. Qədim Azərbaycan şəhəri Dərbənd mənşəli idi.

I İbrahim (1382, Dərbənd-1417, Şamaxı) Şirvanşahlar dövlətinin 34-cü hökmdarıdır. Şirvanşah Şeyx İbrahim Dərbəndilər sülaləsindən olan ilk hökmdardır. Dövlət adını zəkasına sahib müdrik hökmdar olmuşdur. Hətta, Əmir Teymur oğlu Miranşahı Azərbaycan və Şirvanın, o cümlədən Dərbənd və Bakının hakimi təyin edəndə də İbrahim Şirvanşah adını qoruyub saxlamağa müvəffəq oldu.

Mənbələrdə 1386-cı ildə Qarabağa, Şirvanşah ərazisinə daxil olan, Dərbənddən keçərək Daşt-i Qıpçağa gedən Əmir Teymur və ordusu haqqında İbrahimin davranışı barədə məlumat verilir. Böyük vəzir qazi Əbu Yezidlə məşvərət etmiş və o, Şirvanşaha qaçıb dağlarda gizlənməyi məsləhət görmüşdü. Şirvanşah Əmir Teymurun adına xütbə oxunmasını və sikkə kəsilməsini əmr etdi və itaətini bildirmək üçün bahalı hədiyyələrlə Teymurilərin qərargahına yollandı. O hər hədiyyədən doqquz ədəd təqdim etdi. Lakin yalnız səkkiz qul bağışladı və bildirdi ki, "doqquzuncu mən özüməm". Bu Teymurun çox xoşuna gəldi, İbrahimi oğlu adlandıraraq ona fəxri paltar bağışladı. Şirvan və Şamaxının hakimi təyin edərək öz torpaqlarına qayıtmasına icazə verdi. İbrahimə hədsiz iltifat göstərərək Teymur bəzi mülkləri və torpaqları da onun torpaqlarına qatdı və öz xələflərinə Şirvanşahın övladlarının əmin-amanlığının təmin olunmasını vəsiyyət edən fərman verdi. İbrahimin müdrik siyasəti Şirvanı viran olmaqdan və fəlakətəndən xilas etdi.

1386-cı ildə Toxtamışın doxsan minlik ordusu Dərbənd keçidindən Şirvanə hücum etdi. Toxtamış Şirvan şəhərlərini tutaraq Təbrizə getdi, oranı qoruyub həmin yolla da geri qayıtdı. 1387-ci ildə Şirvanə soxulub Kür çayına çatdıqda Əmir Teymur əmirlərinin başçılığı ilə qoşun göndərərək Şirvanşaha kömək göstərdi. Teymurun oğlu Miranşah atasının və Şirvanşah qoşunlarının köməyinə çataraq, Toxtamış məğlubiyyətə uğradı, onu qaçmağa vadar etdi və Dərbənddən qovub çıxardı. Əmir Teymur 1395-ci ildə Dərbənddən keçərək Toxtamış üzərinə yürüş edərkən Şeyx İbrahim Şirvan qoşunları ilə onu müşayət edirdi. Teymur böyük qələbə

qazandı. Bu hərbi əməliyyatlarda Şirvan ordusu da iştirak etdi. Qızıl Ordanın ərazisi Teymur qoşunları tərəfindən dağıldı və qarət edildi. Şeyx İbrahim hakimiyyəti illərində Şirvan güclü və müstəqil dövlət idi. Qonşu ölkələrin feodalları kömək üçün tez-tez Şirvanşaha müraciət edir və ona sığınır. Şeyx İbrahim zamanında Dərbənd və mahalı, Cənubi Dağıstanın Samur vadisindəki kənd və icmalar Şirvanın idarəsi altında idi.

Yeddiillik müharibə 1399-1405-ci illər zamanı Teymur Kiçik Asiyaya (Anadolu) Osmanlı sultanı Bəyazidə qarşı yürüş etdi. Bu müharibədə Teymur tərəfində Şirvan

rirdi. XIV əsrin sonlarında Şirvanın bir sıra şəhərlərinin-Bakının, Dərbəndin, Şamaxının, Güştəsinin zərxbanalarında Teymurun adından sikkə zərb olunurdu.

Şirvanşahlar dövlətini üç sülalə idarə etmişdi. Şirvan Dövlətini (861-1027) idarə etmiş sülalələr üç qola ayrılırlar. Şirvan Dövlətinin ən böyük şəhərləri bunlardır. Şamaxı, Bakı, Dərbənd, Şabran, Mahmudabad, Qəbələ, Cavad.

1. Məzyədilər (861-1027).
2. Kəsrənilər (1127-1382).
3. Dərbəndilər (1382-1538).

İlk xanədan

İslam dininin qəbul edilməsindən öncə Şirvanda hökumət başında olan birinci xanədana mənsub olan hökmdarlar tam atəşpə-

Məzyədilər xanədanı (861-1027)

Ərəb xanədanına Məzyədilər deyildi. Şirvanda Məzyədilər deyilən ilk müsəlman xanədanını təşkil etdilər.

Kəsrənilər xanədanı (1127-1382)

Bu xanədana Kəsrənilər deyildi. Fəribəz adlı birisi tərəfindən təşkil edilmişdi. Onun nəsl və mənsubiyyəti haqqında bir qeydə hələ də təsadüf olunmamış isə də, əldə edilən bəzi sikkələrə görə bu xanədanın gələn hökmdarlar müəyyən edilmişdi.

Kəsrənilər xanədanına son verildikdən sonra Şirvanda iş başında Dərbəndi deyilən bir xanədan keçdi.

lar, Ağqoyunlular və Səfəvilərə (Qızılbaş Dövləti) müharibələr aparılmışdır. 1538-ci ildə Şirvan dövləti ləğv ediləndə xanlıqlara parçalanma dövründə Şirvanşahlar dövləti ərazisi 6 xanlığa parçalanmışdı. Xanlıq dövründə mövcud olanları bunlardır:

1. Bakı xanlığı.
2. Quba xanlığı.
3. Dərbənd xanlığı.
4. Şəki xanlığı.
5. Car-Balakən xanlığı.
6. İlisu xanlığı.

Ruslan Zaqatal dedikləri vilayət Qapıçay çayı ilə ikiyə ayrılaraq birinə Car, digərinə İlisu deyildiyi kimi, bu adlı iki xanlıq vaxtilə burada işləri idarə edirdi.

I Xəlilullah ibn Şeyx İbrahim

Dərbəndilər sülaləsi dövründə Şirvan dövləti

Şah İbrahim də öz ordusu ilə iştirak edirdi. Tarixçi Şəmsəddin Məhəmməd əs-Səxəvinin (1427-1497-ci illər) məlumatına görə Teymur 1400-cü ildə əş-Şam (Suriya) torpaqlarına daxil olarkən onu müşa-

şah İbrahim də öz ordusu ilə iştirak edirdi. Tarixçi Şəmsəddin Məhəmməd əs-Səxəvinin (1427-1497-ci illər) məlumatına görə Teymur 1400-cü ildə əş-Şam (Suriya) torpaqlarına daxil olarkən onu müşa-

şah İbrahim də öz ordusu ilə iştirak edirdi. Tarixçi Şəmsəddin Məhəmməd əs-Səxəvinin (1427-1497-ci illər) məlumatına görə Teymur 1400-cü ildə əş-Şam (Suriya) torpaqlarına daxil olarkən onu müşa-

şah İbrahim də öz ordusu ilə iştirak edirdi. Tarixçi Şəmsəddin Məhəmməd əs-Səxəvinin (1427-1497-ci illər) məlumatına görə Teymur 1400-cü ildə əş-Şam (Suriya) torpaqlarına daxil olarkən onu müşa-

şah İbrahim də öz ordusu ilə iştirak edirdi. Tarixçi Şəmsəddin Məhəmməd əs-Səxəvinin (1427-1497-ci illər) məlumatına görə Teymur 1400-cü ildə əş-Şam (Suriya) torpaqlarına daxil olarkən onu müşa-

şah İbrahim də öz ordusu ilə iştirak edirdi. Tarixçi Şəmsəddin Məhəmməd əs-Səxəvinin (1427-1497-ci illər) məlumatına görə Teymur 1400-cü ildə əş-Şam (Suriya) torpaqlarına daxil olarkən onu müşa-

Dərbəndilər xanədanı (1382-1538).

1. I İbrahim (1382-1417).
2. I Xəlilullah (1417-1465).
3. I FərruxYasar (1465-1500).
4. Bəhrəmbəy (1500-1501).
5. QaziBəy (1501).
6. Sultan Mahmud (1501-1502).
7. III İbrahim (1502-1524).
8. II Xəlilullah (1524-1535).
9. II FərruxYasar (1535).
10. Şahrux (1535-1539).

Əhali tərəfindən hökumət başına Şeyx İbrahim ibn Məhəmməd Dərbəndi seçildi və bu xanədana Dərbəndilər xanədanı deyildi. Şirvanşahların özləri, əsasən, mühafizəkar hökmdarlar olmuş, öz talelərindən razı qalmışlar. Sanki tale onları ayırıb müstəqil və yarımasılı bir vəziyyətə gətirmişdi.

Qərribə burasındadır ki, Şirvanşahlar müsəlman hökmdarlar idilər, onlar bir dəfə də olsun müsəlmanların əsas ehkamu sayılan Məkkə və Mədinə ziyarətinə getmək üçün öz paytaxtlarını tərk etməmişdilər. Dərbəndilərin hakimiyyəti dövründə Şirvanın müstəqilliyi uğrunda Qızıl Orda, Teymurilər İmperatorluğu, Qaraqoyunlu-

I Xəlilullah Şirvanşahlar dövlətinin 35-ci hökmdarı, Şirvanşah I İbrahim oğludur. 1417-ci ildə Şeyx İbrahim bəlişmədən sonra onun yerinə böyük oğlu və varisi Şirvanşah I Xəlilullah keçdi. Anası Biki xanım. Həyat yoldaşı isə Teymuri Əbu Bəkrin qızıdır. Xəlilullah Qara Yusifin dul arvadı Miranşahın oğlu və Teymurun nəvəsi olan Əbu Bəkrin qızı ilə evlənmişdi. Babası Miranşah həlak olduğu döyüşdə Qara Yusif onu hərbi qənimət kimi ələ keçirmiş tezliklə evlənmişdi. Xəlilullah da atası kimi, xarici siyasətində Qaraqoyunlu hökmdarları ilə şiddətli mübarizə aparmış və Teymurilərə meyli göstərmək mövqeyində olurdu. Xəlilullah 48 il hökmlərini sürdükdən sonra 1465-ci ildə ölmüşdür.

XV əsrin əvvəlindən XVI əsrin əvvəlində bir əsrə yaxın Şirvan dövləti müstəqil dövlət olaraq qalmışdır. Onun hökmdarları Teymurilər zamanında sultan titulu götürmüşdür. Şirvanşahlar bu dövrdə öz torpaqlarını genişləndirdilər. Dərbənd şəhəri və əyaləti, Muğan düzündən bir hissəsi Şirvanın mülkərinə daxil idi.

(ardı var)

Qərribə burasındadır ki, Şirvanşahlar müsəlman hökmdarlar idilər, onlar bir dəfə də olsun müsəlmanların əsas ehkamu sayılan Məkkə və Mədinə ziyarətinə getmək üçün öz paytaxtlarını tərk etməmişdilər. Dərbəndilərin hakimiyyəti dövründə Şirvanın müstəqilliyi uğrunda Qızıl Orda, Teymurilər İmperatorluğu, Qaraqoyunlular, Ağqoyunlular və Səfəvilərə (Qızılbaş Dövləti) müharibələr aparılmışdır. 1538-ci ildə Şirvan dövləti ləğv ediləndə xanlıqlara parçalanma dövründə Şirvanşahlar dövləti ərazisi 6 xanlığa parçalanmışdı